23. Historiens vingslag!

13 oktober – 21 november 1979

Tvåårsdagen av oljetankern Tsesis grundstötningen i Södertäljeviken närmade sig. DN-reportern som varit med från första dagen släppte inte taget, utan samlade material till ett stort reportage i Söndagsbilagan. Han hade sett mina profilritningar. Till artikeln ville han fortfarande ha med mig på bild – från Tsesisgrundet. Jag hade ingenting emot idén och jag var spänd på hur katastrofplatsen såg ut i verkligheten.

Min äldste son Christian följde med. Han var nio år nu, och hade väl inte helt förstått vad pappa höll på med. I skolan hade någon retat honom för att han hade en pappa som var ”fånge”. Christina förklarade att det inte var någonting att skämmas för, och det var snart glömt.

Vi fick ett varmt välkomnande av familjen i Nynäshamn. DN-reportern var uppåt. Han berättade stolt att han fått mycket "credit" för sina artiklar, inte bara på jobbet. En tankbilschaufför hade nästan skrämt livet ur honom när han var ute och joggade med hunden. Chauffören tvärbromsade, hoppade ur och rusade fram – för att trycka hans hand – och gratulera till de avslöjade artiklarna om Sjöfartsverket och Tsesisaffären.

DN-reportern kunde själv tänka sig att skriva en bok och titeln ”fången på fyren” var ganska given. Det manus jag själv jobbade med på fritiden var långt ifrån färdigt, men jag lovade släppa några citat till Söndagsbilagan. Mitt största problem var att dramat inte ville ta slut. Jag hade redan ett material tillräckligt stort för en bok, men det vore trevligt med ett slut också.

Tidigt nästa morgon mötte stjärnfotografen upp. På krokiga vägar åkte vi ut till Torö. Christian blev åksjuk och vi fick ta en rast på halva vägen. Det var ingen brådska.

Fjärden låg blank, tyst och stilla. Det fanns ett annat känt hinder – dimman. Sikten var noll. En fiskare hade lovat ta oss ut till grundet. Han verkade tveksam till uppgiften, men gick efter lite övertalning i alla fall med på att göra ett försök.

Vi bordade fiskebåten och lade ut från bryggan. Sekunderna senare var vi som uppslukade. Det fanns inga referenser och jag tänkte mig tillbaka till vintern på malmbåten när jag var sexton år.

Då var dimman tät när vi låg för ankar utanför hamnen i Wales. Så tät att man inte såg masterna på fördäck när man befann sig midskepps. Trafiken var ändå intensiv där ute i gröten. Radarn snurrade. Mistlurar, gonggongar och skeppsklockor med olika ljud och styrka, avslöjade att vi långt ifrån var ensamma på redden.

Trevande tog fiskaren oss sakta, sakta ut mot farleden. För att få referenspunkter gick han nära land. Vi stod på däck och såg landkonturer i ett töcken sakta glida förbi på babordssidan. Det fanns inga kontraster alls, allt gick i grått. Det var fuktigt i luften och det blev lite kyligt. Vi märkte snart att vi kunde klätt oss ännu varmare.

Fotografen, Christian och jag tog skydd under däck. Vi pratade jobb. Han hade också fått nya arbetsuppgifter på DN. Som chef var det mycket pappersarbete – för mycket. Det var skönt att få komma ut och jobba på fältet, även om det, som den här dagen, var helg och vädret inte var det bästa.

Vi närmade oss målet. På avstånd hördes en mistlur från ett ankrat fartyg, kanske utanför Landsort? Skäret Käringklubben dök upp som ett ganska högt hinder snett framför oss. Det var en ödesmättad, overklig känsla att nästan ljudlöst glida in på den scen där allting började.

Jollen sattes i. På med flytvästen. Jag tog en roddtur med Christian.

– Känner du historiens vingslag! ropade reportern från fiskebåten. Nästan hela meningen upprepades i ett eko när ljudet studsat mot ett avlägset skär eller klippa. Jag visste inte riktigt vad han menade. Visst, det var på ett sätt en historisk plats och den hade kanske fått en alltför stor betydelse i mitt liv. Sex meter rakt under oss låg Tsesisgrundets topp som jag satte fingret på samma dag det hände. Nu, två år senare rodde jag här – i dimman, med förlorat fotfästet i tillvaron, med en oviss framtid och ett trovärde som JK hade kört i djupet.

Jag väcktes av en mistlur på långt håll. Jag vågade inte ro längre bort än att jag skulle hitta tillbaka och fick en obehaglig känsla att det inte skulle vara så roligt om det plötsligt dök upp ett tankfartyg på villovägar. Synd att man inte kunde se till fyrarna Fifong och Sankhällan, den tidigare enslinjen som sjöfararna använde vid navigeringen. Hit måste jag komma tillbaka någon gång, tänkte jag.

Fotografen bytte objektiv och plåtade medan jag rodde i cirklar runt den nyutlagda gröna lysbojen som markerade Tsesisgrundet. Tänk, en lysboj på grundet som inte fanns, så meningslöst att fortsätta mörka och bortse från det uppenbara sjökortsfelet. Det är klart att det inte hade hänt om grundet varit utprickat. Så onödigt och förbannat långt det hade gått. Varför?

Innan vi gick tillbaka med fiskebåten igen, hann vi göra ett strandhugg på Käringklubben. Det var mäktigt, och jag fick tillbaka lite positiva känslor. Vi letade efter någonting att ta med oss, en souvenir. Christian hittade en fin sten.

JK Gullnäs tredje tillsynsärende i Tsesisolyckans spår tog fart. Hade våra egna olycksutredare utsatts för påtryckningar av verksledningen för att "frisera" utredningsresultatet? Nöring var vis av erfarenhet. Avdelningschefen på säkerhetssektionen, som varit sjukskriven en månad, hade anledning att vara skeptisk till utgången när generaldirektören ropade på JK Gullnäs igen.

Trots den totala framgången utåt, kändes det inte alls bra. Det skulle snart vara vardag, och det var fel att påstå att jag längtat efter att hamna mitt i getingboet igen. Det skulle vara ett självplågeri utan like – om ingenting hände på chefsnivå – och det fanns inga tecken på det än. TCO-juristen hade inte sagt det rent ut, men antytt att det inte var helt omöjligt att Hallbjörner var på väg ut. Förhandlingsresultatet var ett enormt prestigenederlag för verket som drivit min omplacering genom alla instanser – och dessutom två gånger! I första hand för generaldirektören som själv tog beslutet och sjökartedirektören som hade arrangerat listorna mot mig genom arbetskamraterna utan att få utdelning.

Generaldirektören hade redan visat i pressen att han inte var på något försoningshumör och det var lätt att räkna ut att Hallbjörner inte var belåten. Den stora fördelen med att komma tillbaka till centralförvaltningen var att jag skulle komma närmare Christina och få nära kontakt med Arnljot igen. Christina hade nu bara kort tid kvar innan den efterlängtade barnledighet skulle börja. Vi räknade dagarna.

Anita berättade att det inte fanns något ledigt rum åt mig på sjökarteavdelningen. Dessutom pågick en JO-utredning, som jag ännu inte hört någonting mer om än vad pressen skrev tidigare. Arbetsmiljön på sjökarteavdelningen skulle enligt förlikningsavtalet utredas. Av erfarenhet var det ingenting jag längtade efter heller.

Jag skrev ett brev till det lokala facket och sammanfattade läget. Jag ville vänta med flytten tillbaka tills de annonserade utredningarna var klara och de praktiska problemen på verket var lösta. Jag hade förlorat jobbet, men hade ingen dödslängtan.

Anita förstod hur jag kände det, men hon tyckte det var viktigt att jag fanns till hands på sjökarteavdelningen med tanke på den kommande utredningen om arbetsmiljön. TCO: s chefsjurist sa också i en intervju att parterna hade kommit överens om att ta upp förhandlingar om ”möjligheterna till arbetstillfredsställelse m.m.” Det lät ju förstås intressant i min situation. Anita övertalade mig och jag tog efter några dagars betänketid tillbaka mitt brev till facket.

I en tidningsintervju i FÖ berättade generaldirektören om revirtänkandet på verket. Han sa att JK var bra att ha när det gällde granskning av påstådda missförhållanden. GD Johansson sa att pressen hade varit övernitisk i sin bevakning, vinklat och misshandlat uppgifter. Det var inte många artiklar under de senaste åren som varit korrekta, menade verkschefen.

Verkets informationschef, hade däremot inte varit övernitisk. Hans passivitet hade bäddat för svidande kritik i ett öppet brev från sex kollegor i Norrköping och Linköping:

”… Frågan blir då om inte svenska kvinnor och män som har sin arbetsplats på sjöfartsverket är de som är okunnigast om vad som egentligen händer där. Sin information får de hämta från massmedia, samtal och lösa spekulationer. Eller tror informationschefen att det faktum att intet får nämnas i personaltidningen automatiskt innebär att det inte diskuteras alls?

Särskilt förvånad blir man dock inte att sjöfartsverket väljer den kompakta tystnadens väg. För de som haft möjlighet att följa ’Aktuellt från sjöfartsverket’ en längre tid har just själva frånvaron och den kompakta tystnaden kring hela denna affär varit iögonfallande…”

Personaltidningsredaktören svarade att han två gånger vägrat att ta in insändare och förklarade varför hans jobb ändå inte var hotat: ”Tack och lov lever inte vår tidning på lösnummerförsäljning”.

Hemma förberedde vi oss för att ta emot vårt tredje barn. Det var nära nu, och Christina mådde bra. Jag var den enda pappan som var med på ”mödragenomgången”. Vi fick prova lustgasen. Den skulle jag kanske själv behöva framöver?

Det var med starka och blandade känslor jag lämnade mina nya kamrater på Händelöverkstaden. Vi tårtkalasade sista dagen. Det blev ett kort och känslomässigt tal. Jag var tacksam för att alla ställt upp för mig och hoppades att ingen tagit illa upp när jag i medierna klagat på att här inte var mitt drömyrke. Som ett symboliskt tack hängde jag upp en av mina tavlor – med fyrmotiv i olja – i lunchrummet.

Att återvända till sjökarteavdelningen var nödvändigt av flera skäl, men som sagt inte särskilt lockande. Det fanns inte mycket utrymme att njuta av den ”revansch” jag trots allt fått. Jag hade hört det förut och en anonym brevskrivare som prisade mitt mod, menade också att jag skulle få ett

helvete när jag kom tillbaka. Jag var nog rätt härdad vid det här laget och förväntade mig helt enkelt inget annat heller. Det skulle vara en sensation om någon av sjökarteavdelningens över hundra anställda förutom Christina och Arnljot förstås, öppen vågade visa support. Arnljot var fortfarande fri och hade inte valt personalchefens föreslagna förtidspensionering. Det var mycket en ekonomisk fråga och han ville inte heller missa den intressanta fortsättningen i processen med temat: ”Sjöfartsverket mot sjöfararna”.

Nya problem. Hallbjörner godkände inte avtalet som återplacerade mig på sjökarteavdelningen. Sjökartedirektören antecknade "avvikande mening" på förhandlingsprotokollet. Vad det innebar i praktiken skulle jag snart få se.

Jag hade oroat mig i onödan. Det var lugnt och stilla på sjökarteavdelningen när jag anlände. Cheferna och ”styrka 10” var på tjänsteresa. Vårt nya sjömätningsfartyg invigdes på Falkenbergs varv av den avgående kommunikationsministern Anitha Bondestam.

Jag visste på förhand inte så mycket om vad specialdetaljen stod för eller gjorde för jobb. Men det kunde inte vara speciellt betydelsefullt. Verkets verksamhetsberättelse gav heller inget hopp. Specialdetaljens uppdrag var att rycka in ”när ordinarie verksamhet ej fick störas”.

Över en natt hade jag tappat tio år. Min chefsförhandlare som mitt i natten försökt övertyga mig om att jag fått upprättelse och att det här var början på en ny karriär, visste nog inte riktigt vad det handlade om. Nu hade TCO:s chefsjurist kallnat och sagt att det inte längre var hans bord. Jag hade fått tillbaka min titel förste kartograf, men var tillbaka på ruta ett i karriären.

Min tidigare detaljchefskollega som skulle bli min närmaste chef kunde jag i alla fall lita på. Han hade varit Christinas och min nära vän i alla år på verket. Han hade också varit öppet motståndare till listinsamlingarna och högljutt kritiserat Hallbjörners metoder. Det var oklart om hand blivit detaljchef på grund av samarbetsproblem. Ett gränsfall kanske?

Nästa nivå, sektionschefen, skulle inte heller behöva bli något problem. Han levde sitt eget liv som stockholmspendlare och hade så här långt inte besvärat mig. Arnljot och jag hade nu samma chef på mellannivån. En passiv chef var för oss båda i vår nuvarande situation en god chef.

De flesta i min omedelbara närhet var nya kamrater, många nyanställda. De gav mig bara vänliga signaler och jag såg inget direkt hot. Jag märkte ingen orolig rädsla eller misstänksamhet även om tystnaden var kompakt.

Det hade hänt en del under de sex månader jag varit borta från sjökarteavdelningen. Ett mindre "Pentagon" var under uppbyggnad. Hallbjörner hade infört besökskontroll. Mellanväggar, extradörrar och kodlås hade installerats. Dörrlås hade bytts ut och nya rutiner införts med registrering av alla som använde reprokameran.

Sjöfartsverkets öppna sår, blev nu en riksdagsfråga. Eva Hjelmström frågade det nya statsrådet för kommunikationsdepartementet Ulf Adelsohn, vilka initiativ han tänkte ta för att kravet på sjösäkerhet skulle uppfyllas. Ulf Adelsohn hänvisade till den pågående JK-utredningen.

Eva Hjelmström tyckte inte det var tillräckligt. JK hade inte visat sig kompetent och borde redan vid sin förra utredning ha förstått de allvarliga inre problemen på verket. Allt pekade på att verket offentligt borde utredas i sin helhet, inte minst personalpolitiken.

Arbetsuppgifterna på specialdetaljen var som väntat inte särskilt kvalificerade. Första veckan bar jag pärmar. Jag var kanske överkänslig, men jag har sällan känt mig så förnedrad. Det var lättare att gå i blåställ på Öland. Skillnaden låg i att jag nu gick omkring som en zombie. Ett halvt levande exempel på hur det kunde gå om man utmanar chefen med obekväma sanningar. Här skulle jag inte få nytta av mina yrkeskunskaper. Jag skulle inte komma i närheten av en djupkarta.

Jag intalade mig att försöka svälja förtreten, hålla god min, framför allt lyda och hålla mig frisk. Inte för en sekund fick jag tappa koncentrationen eller humöret. Ingenting fick gå snett. Jag gjorde ju en ”provtjänstgöring”.

Jag såg fram emot mötet med JO Per-Erik Nilsson, som gång på gång försökt få media att förstå hans ämbetes betydelse. Enligt artiklar i pressen hade han ställt frågan: ”Vad hände egentligen i samband med tjänstemannen Anders Ahlmarks omplacering?”. Till min generaldirektör hade skickat med artiklar från min fyrvistelse.

Jag kunde inte annat tro än att han skulle gå till botten med ärendet och syna verkets argument. Generaldirektören hade tagit varje chans att berätta för media att det inte fanns något samband mellan min kritik och omplaceringen. Jag flyttades för att jag inte skötte jobbet och att mina arbetskamrater krävde det. Det var väl inte för mycket begärt att JO träffade även dem? Och facket borde väl också få en chans att säga sin mening?

Jag väntade förgäves på att justitieombudsmannen skulle dyka upp. Hade Per-Erik Nilsson verkligen trott att han skulle kunna få en objektiv bedömningen utan att prata med någon? Tänkte han över huvudtaget sätta sin fot i Norrköping?

Den 5 november, fick jag brev från JO Per-Erik Nilsson. Jag ombads svara på GD Johanssons redogörelse. Verkschefen hänvisade i vanlig ordning till de två tidigare JK-utredningarna och sjökortsutredningen, som helt och hållet avvisat min kritik. Därefter drog generaldirektören de vanliga argumenten och förhandlingsgången i omplaceringsärendet. Alla protokoll bifogades. Mellanchefen på fyr- och elektrosektionen som nu blivit sektionschef, bidrog med en försäkran om att jag följt med till fyren frivilligt. GD Johansson skrev:

”Dagens Nyheter började ’fång’-debatten lördagen den 22 september med sin artikel ’Fången på fyren ska hjälpas hem. Facket tar strid’. Talet om fången på fyren är dock – vilket framgår av bilaga – en grotesk förvanskning av verkligheten. Läsarna av Dagens Nyheters förstasidesrubrik ges den uppfattningen att facket ska gå ut och ’slåss hårt’ för att få hem Ahlmark från Ölands södra grund och att man ska befria honom ur ’fångenskapen’. Så var emellertid inte alls fallet vilket också framgick längre fram i artikeln. TCO-S avsåg endast att stödja Ahlmark i hans strävan att få tillbaka sitt gamla arbete” (30.10.79)

Det skulle inte vara svårt att bemöta verkschefens argument, snarare inspirerande, men till vilken nytta? Var jag inte ”dömd” på förhand? Om det nu var så att min kritik inte hade något med min påtvingade omplacering och yrkesförbud att göra, så förstod jag inte varför GD även den här

gången drog upp den? Var det bara för att få chansen att visa JO att jag hade bedömts mindre trovärdig av JK Gullnäs? Mitt svar blev trots allt ganska omfattande med några bilagor. Den här gången skar jag inte ner texten, och jag avslutade med en sammanfattning:

”Omplaceringsärendet har sin upprinnelse i Tsesisolyckan som inträffade i oktober 1977.

Som framgår av protokoll 22 dec 1978 är verksledningen angelägen att få bort mig från sjökarteavdelningen inför den kommande rättegången i Tsesisärendet. Huvudvittne från sjöförklaringen har anmält att han vägrar ställa sig till förfogande i kommande rättegång om jag finns kvar på sjökarteavdelningen.

Det är naturligtvis inget argument som man idag kan inleda fackliga förhandlingar på för att drastiskt förflytta någon. När inte grova provokationer mot mig eller min hustru Christina fick mig att gå frivilligt, inleddes en kampanj mot min person som vann gehör hos JK. Mitt sedan tio år självständiga och fristående arbete gav arbetsledningen möjlighet till för förtal.

Med JK-utredningen som stöd, inleddes ännu en kampanj underbyggd av ledningen inom sjökarteavdelningen. En kampanj som följdes upp med namninsamlingar.

Sjökartedirektör och kommendör Folke Hallbjörner skickade utan att kontakta mig listorna vidare till administrativa direktören Bo Järmark för ”benägen handläggning”.

Sjöfartsverkets styrelse fattade principbeslut att omplacera mig dagen innan Järmark låtit mig ta del av namnlistorna och för mig föredragit ärendet.

Sakfrågan kom aldrig att utredas. Man ämnade från verkets sida förflytta mig till en elverkstad utanför Norrköping. Några få kamraters sak gjordes med ens till verksledningens. Efterhand som förhandlingarna fortskred utan resultat fördes nya argument fram. Inga skäl kunde styrkas.

Mitt förslag till generaldirektören Lennart Johansson att självmant byta avdelning om jag fick meningsfulla arbetsuppgifter, hånades och negligerades helt.

18§ i anställningsförordningen kom till användning och verksledningen ansåg sig inte längre behöva ’saklig grund’ för att förflytta mig, ens mot min och mina fackliga företrädares vilja.

En personlig tjänst inrättades och verket utnyttjade sin lagliga rätt till beslut. Förflyttningen som enligt GD Lennart Johansson är en ’extraordinär åtgärd’ fattas av honom själv utan stöd av min nya arbetsledning.

Inget skäl som framförts mot mig håller vid en saklig prövning. Aldrig under mina tretton år på sjöfartsverket har minsta klagomål framförts mot mig eller det jobb jag utfört.

Det har för ledningen varit angeläget att förringa mitt kunnande som yrkesman av flera orsaker. Mina arbetsuppgifter och uppdrag, liksom min placering i organisationen före Tsesisolyckan, dementerar ledningens uppgifter på den punkten.

Jag har anklagats för att missköta mitt jobb, vara samarbetsovillig och i stället syssla med Tsesisaffären. Det är fel.

Sanningen är den att jag efter olyckan fråntogs jag mina ordinarie arbetsuppgifter och möjligheter att utöva dem, samtidigt som jag isolerades.

Jag inbjöds att delge mina synpunkter i sjökortsutredningen och gav JK material för en objektiv bedömning utan att detta det ringaste påverkade mina övriga arbetsuppgifter.

Oviljan till debatt och objektivitet i personaltidningen har tillsammans med de personalvårdande enheternas frånvaro försvårat ett konstruktivt meningsutbyte.

Med denna redogörelse vill jag peka på att det inte är jag som kartograf på sjökarteavdelningen, som på grund av mina åsikter om en oljeolycka, har skadat miljön inom sjöfartsverket.

Här finns sedan många år en latent fruktan från kreativt tänkande tjänstemän för de maktmedel som delar av ledningen använder sig av för att motarbeta åsikter och driva igenom sin egen linje i kontroversiella frågor. Mitt 'fall' är ännu ett talande exempel på detta.

Att jag hittills klarat det förödmjukande förtalet och en påtvingad omskolning betyder inte att alla kritiker inom sjöfartsverket kommer att göra det. Jag har full täckning då jag säger att jag omplacerades på grund av mitt kunnande och mina ärliga åsikters skull. Mitt mål är fullständig upprättelse." (21.11.79)

Jag tyckte det var svårare att skriva igen. Det var erfarenheten att varje ord skulle vägas på guldvåg. Men det var en härlig känsla av lättnad när jag lagt brevet till JO på lådan.

Underlaget var serverat. Nu väntade jag att på att Per-Erik Nilsson skulle komma ner till Norrköping med uppkavlade ärmar och "visa tänderna".